

SZABÓ ERVIN emlékérem

A Szabó Ervin emlékérem odaítélését évről évre lankadatlan érdeklődés kíséri a könyvtárosok és a szaktájékoztatók körében. Méltán, hiszen hazánkban ez az emlékérem a legmagasabb szakmai jogú elismerés. Az Alkotmány-napi ünnepkört kiosztása teszi számunkra szakmai vonatkozásává is. Ebben az évben a TMT különös örömmel állhat be a gratulálók sorába, mivel mindazok, akik könyvtárpolitikai–szakkönyvtári–szakirodalmi tájékoztatási ágon részesültek ebben a megtisztelésben, egytől-egyig lapunk munkatársai – szerzői, szerkesztő bizottsági tagjai – is. Amikor most őket, nevezetesen

- dr. Szentmihályi Jánost, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem ny. docensét,
- dr. Rózsa Györgyöt, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának főigazgatóját,
- Papp Istvánt, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatóját és
- Kovács Dezsőt, az Építésügyi Tájékoztatási Központ osztályvezetőjét, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének főtítkárát

melegen köszöntjük ebből az alkalomból, egyszersmind lapunk hasábjait is felajánljuk nekik tanulmányokba, cikkeibe és kritikákba rögzített gondolataik hordozójául.

KÖNYVTÁRI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Együttműködés és funkcionális koordináció a műszaki könyvtárak és a közművelődési könyvtárak működésében

A műszaki könyvtárak és a közművelődési (köztük: szakszervezeti) könyvtárak működése összehangolásának, a könyvtári ellátás egységes rendszere létrehozásának kérdései mind nagyobb figyelmet keltenek a könyvtárügy egészén belül. Az eddig szerzett tapasztalatokat a szakirodalom rögzíti. Sok ajánlás és módszertani segédlet is napvilágot látott e témakörben. 1978-ban a Szovjetunió Kulturális Minisztériuma és a Minisztertanács Állami Tudományos és Műszaki Bizottsága hagyta jóvá *A közművelődési és a műszaki könyvtárak együttműködésének helyzete* c. dokumentumot, amely meghatározza a koordináció fő módjait is.

Az együttműködés és a koordináció tudományosan megalapozott formáit a dokumentum – az olvasói érdeklődés és az ipar igényeiből kiindulva, az irodalmat különböző olvasói kategóriáknak ajánlva –, a különböző típusú könyvtárak működési feltételeinek és lehetőségeinek figyelembevételével írja elő. Mindez összességében az olvasók ellátásának és a műszaki–gazdasági szakirodalom propagandájának javítását mozdíthatja elő.

Rendkívül érdekesek és jellemzőek a leningrádi névai kerület műszaki könyvtárainak tapasztalatai a más rendszerekhez és hatóságokhoz tartozó könyvtárakkal való együttműködésben. Ez szervezett formában 1972-ben kezdődött meg. A leningrádi Központi Tudományos–Műszaki Tájékoztatási Intézet könyvtára kezdeményezésére létrehozták a *Közművelődési, szakszervezeti és*

műszaki könyvtárak koordinációs tanácsát, amelynek ajánlásai alapján távlati munkatervet dolgoztak ki az együttműködés következő területeire vonatkozóan: egybehangolt állományalakítás, az ipar közös könyvtári–bibliográfiai ellátása, általános intézkedések a munkások olvasásra való nevelése érdekében, tapasztalatcsere. A koordinációban kezdetben a kerület öt könyvtára vett részt, most 43.

A résztvevők közül a legnagyobbak: a Szoboljev központi kerületi könyvtár és a Névai Lenin Gépgyár műszaki könyvtára. A közös munka a Szoboljev Könyvtár olvasói összetételének elemzésével kezdődött. A Névai Lenin Gépgyár munkásai körében végzett felmérés során kiderült, hogy sokan azok közül, akik nem használják a műszaki könyvtárat, rendszeres olvasói a Szoboljev Könyvtárnak. Fontos feladat volt, hogy a központi kerületi könyvtár segítségével a munkásokat a műszaki szakirodalom olvasására neveljék. A két könyvtár közötti együttműködés fő területei a következők lettek: a könyvek, időszaki-, hivatalos- és tájékoztató kiadványok egyeztetett szerzeményezése, könyvtárközi kölcsönzés, a műszaki irodalom propagálását elősegítő rendezvények.

A közös munkában rendkívül fontos az adott irodalom lelté helyéről való tájékoztatás. Ezért a központi kerületi könyvtárban a résztvevő könyvtárak rendszeres bejelentései alapján kerületi központi katalógust hoztak

létre, amely részint a könyvtárakba járó tudományos és műszaki folyóiratokat tartalmazza, részint pedig azokat a műszaki könyveket, amelyek a kerület több üzeme számára érdekesek. Ezekon kívül katalógust állítottak össze a kerület műszaki könyvtárai által készített bibliográfiákról is.

Jelenleg a központi kerületi könyvtárban a *kerület kulturális-gazdasági jellemzőiről is vezetnek nyilván-tartást*. Ennek révén lehetővé válik a koordinációban részt vevő könyvtárak állománygyarapítási tematikájának figyelemmel kísérése, illetve megosztása. Így magában a központi kerületi könyvtárban minimálisra korlátozták az energiagépek gyártásával, a textiliparral, a rádiótechnikával stb. kapcsolatos irodalom beszerzését, ugyanakkor a kerület üzemeinek, vállalatának műszaki könyvtárai csökkentették a társadalmi-politikai és közgazdasági témájú könyvek példányszámát, mivel könyvtárközi kölcsönzés útján bármikor megkaphatják őket.

Az együttműködés előnyei a könyvtári munka más területein is érvényesülnek. Az új szerzeményekről való kölcsönös értesülés a könyvtárosokat közelebb hozta egymáshoz, élénkítette a könyvtárközi kölcsönzési forgalmat.

A kerület műszaki könyvtáraiban a *bibliográfiai és a tájékoztató munka színvonala természetesen nem egyforma*. A koordináció lehetőséget teremt egy adott könyvtár által összeállított bibliográfia minél szélesebb körű felhasználására. A Névai Lenin Gépgyár műszaki könyvtára évente mintegy 70 bibliográfiát, irodalomkutatást állít össze a termelés segítésére. A bibliográfusok ennek ellenére sem mondtak le *A Szovjetunió könyvtárai által készített műszaki bibliográfiák katalógusa* c. kiadvány használatáról, amelyet a Szovjetunió Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtára (Goszudarsztvennaja publicsnaja naučno-tehnicseszkaja biblioteka, GPNTB) ad ki, azaz továbbra is megrendelik belőle a szakemberek számára szükséges nem publikált bibliográfiákat. Ám a szomszéd könyvtár által összeállított bibliográfiák azonnal megszerezhetők, s ezért nagyon fontosak a szakemberek igényeinek megfelelő időben történő, operatív kielégítése szempontjából. E bibliográfiák alapján készülnek a tematikus irodalomkeresések és kiállítások, segítségükkel tudnak választ adni a szó- és írásbeli referenzkérdésekre. A gépgyár szakkönyvtára a Szoboljev Könyvtárba nemcsak gyarapodási jegyzékét küldi meg havonta, hanem a teljesített irodalomkutatások, a munkások számára készített ajánló bibliográfiák, olvasási tervek egy-egy példányát is.

A műszaki irodalom közművelődési könyvtárakban való propagálásának különösen nagy a jelentősége. A közművelődési könyvtárban szerzett információ alapján az olvasóban gyakran támad érdeklődés saját üzemének, vállalatának szakkönyvtára iránt. Így a szakkönyvtárak a munkások és a szakemberek szélesebb körét tudják hatókörükbe vonni.

A könyvtárak együttműködése sok érdekes és tartalmas, *nagy közönséget vonzó rendezvény előkészítését teszi lehetővé*. A névai kerület könyvtárai évente kétszer rendeznek ún. „szakembernapokat”, melyeknek tematikáját a már említett koordinációs tanács dolgozza ki a vezető szakemberek bevonásával. A szakembernapok előkészítése és megrendezése olyan forgatókönyv alapján folyik, amelyből a résztvevő könyvtárak mindegyike kiolvashatja: mikor mit kell tennie. Az egyik ilyen rendezvény témája az anyagok elektrofizikai és elektrokémiai megmunkálása volt, és rendkívüli sikert aratott.

A Szoboljev Könyvtár a Névai Lenin Gépgyár dolgozói részére olvasói konferenciát szervezett Ivanov és Sitov *Az újítók alkotóműhelye* c. könyvéről. Ezen a résztvevők a feltalálók és újítók helyzetéről, munkakörülményeiről beszélgettek, áttekintették a témával kapcsolatos hazai és külföldi irodalmat, amelyből egyébként kiállítást is rendeztek a könyvtárban.

Mozgó kiállításokra is gyakran sor kerül, mégpedig nemcsak a műszaki könyvtárak kezdeményezésére. A Szoboljev Könyvtár pl. a szakkönyvtárak számára politikai és gazdasági témájú mozgó kiállítást szokott előkészíteni.

1979-ben kezdték el *az SDI rendszer* propagálását a közművelődési könyvtárak használói körében. E célból a Lenin Gépgyár szakembereit érdeklő témák jegyzékét sokszorosították le és ajánlották a központi kerületi könyvtár olvasóinak figyelmébe. A kiválasztott téma alapján az üzem műszaki könyvtára a már kész információról másolatot készít.

Ma már a kerület minden könyvtára részt vesz a műszaki irodalom propagálásában és a szakemberek igényeinek kielégítésében. Segítséget nyújtanak a könyvtárakkal nem rendelkező vállalatoknak, üzemeknek is: mozgókönyvtárat szerveznek, a szakembereket a központi kerületi könyvtárban látják el irodalommal és tájékoztatással.

A kerület könyvtárainak együttes munkája kedvező feltételeket teremt a tapasztalatcserére és a könyvtárosok továbbképzésére. A Lenin Gépgyár műszaki könyvtára segítségével szemináriumot rendeztek *A tudományos-műszaki irodalom népszerűsítésének módszerei* címmel. A nehézségeket gyártó ipar Leningrád más kerületeiben található szakkönyvtárai is részt vesznek az ilyen vállalkozások koordinációjában.

1978-ban a kerület műszaki könyvtárai a GOSZT 7.1-76 számú *A kiadványok bibliográfiai leírása* című szabvány könyvtári alkalmazásával ismerkedhettek meg a továbbképzés keretében.

A leningrádi példát a Szovjetunió más városainak könyvtárai is követték. Arra azonban mindenütt vigyáztak, hogy az együttműködés a helyi sajátosságok és szükségletek szerint alakuljon ki.

A különböző rendszerekhez és hatóságokhoz tartozó könyvtárak sokoldalú együttműködése időmegtakarítást

eredményez, lehetővé teszi az állomány jobb használatát és az olvasók magas színvonalú ellátását. Az ügy érdekében a koordináció lehető legteljesebb kibontakoztatására van szükség. Sok akadályozó tényezővel kell számolni, ilyen például a hatóság-centrikus szemlélet, a munka néhány konzervatív formája, az elavult tradíció. A koordináció problémája további elméleti munkát is követel, ennek főként a könyvtárak sajátosságainak egzaktabb megragadására kell koncentrálnia.

/TKACSENKO, G. B. – ROMANOVA, A. V. – PETROVA, A. A.: *Kooperacija i funkcional'naja koordinacija v rabote naucsno-tehnicsezskih i maszszovuh bibliotek. = Naucsnuje i Tehnicsezskie Biblioteki SZSZSZR, 1980. I. sz. p. 30–34./*

(Feimer Ágnes)

A Scandia-terv: gyűjtőkori együttműködés a skandináv országok között

A világ tudományos könyvtárai már régen felismerték, hogy önállóan nem képesek megbirkózni azzal a feladattal, hogy minden olyan irodalmat beszerezzenek, amely iránt várhatóan igény merül fel. Ez a felismerés vezetett Németországban már a század elején a *Sondersammelgebiete-terv*, az Egyesült Államokban a második világháború után a *Farmington-terv* és Skandináviában az ún. *Scandia-terv* létrehozásához.

Az egybehangolt állománygyarapítási tervek két előfeltételre alapulnak:

1. Az együttműködő könyvtáraknak késznek kell lenniük arra, hogy legalább a speciálisan beszerzett irodalmat a megállapodásban részt vevő többi könyvtár rendelkezésére bocsássák.

2. Tudni kell, hogy a tervben foglalt irodalom hol található.

Az első feltétel főként technikai jellegű körülményeken múlik (földrajzilag és nyelvileg viszonylag egységes terület, megfelelő postai szállítási rendszer, az együttműködő könyvtáraknak a könyvtárközi kölcsönzésben szerzett jártassága stb.).

A másik feltétel teljesítéséhez kétféle bibliográfiai információra van szükség, egyrészt arra, amely közli, milyen irodalom létezik egy adott témáról, másrészt arra, amely azt tartalmazza, hol található meg ez az irodalom.

A gyarapítási feladatokat a terv *formai vagy szakterületi kritériumok* szerint jelöli ki. A multidiszciplináris gyűjtőkörű egyetemi könyvtárak együttműködésére a Scandia-terv a kisebb szakterületek szerinti megosztást irányozta elő, míg a szakkönyvtári csoportok közötti együttműködés formai kritériumokon alapult (a kiadványok nyelve és földrajzi eredet szerint).

A Scandia-terv 1954-ben indult meg és a Skandináv Tudományos Könyvtárosok Egyesületének (Scandinavian Association of Research Librarians) védnöksége alatt működött. A munka hivatalos kötelezettségek nélkül és rendkívül csekély anyagi eszközök igénybevételevel folyt (minden résztvevő ország bizonyos összeget helyezett el a terv gondnokságánál).

A cél a világ tudományos és műszaki irodalmi termésének maximális, majdnem teljes lefedése volt, valamint – a tervben előírtaknak megfelelően – a korábban már beszerzett anyag átadása egyik könyvtárból az adott anyag gyűjtéséért felelős másik könyvtárba. *A terv így független volt a bibliográfiai számbavételtől.* Csak azt kellett tudni, hogy melyik könyvtár felelős egy bizonyos témájú anyag gyűjtéséért, a kereső máris az adott könyvtárhoz fordulhatott a konkrét dokumentumért.

A világszerte tanúsított figyelem ellenére, amely ezt az egyedülálló tervet kísérte, *a Scandia-terv nem eredményezett közvetlen sikert.* Az irodalom egyik könyvtárból másik könyvtárba történő átadása soha nem valósult meg, részben azért, mert úgy vélték, nem lehet a könyvtárak állományából kivonni olyan anyagot, amely a központi katalógusok szerint az adott könyvtárban található meg. Az állománygyarapítási munka sem folyt a tervben előírt intenzitással, mivel az anyagok többségének beszerzése a gyűjtésükre kijelölt könyvtárnak nem volt érdeke. A dokumentumok gyűjtése iránti csekély érdeklődés azzal is magyarázható, hogy semmiféle külön anyagi eszközt nem biztosítottak a könyvtárak számára sem a célra, sem a személyzetre, sem a vásárlásokra.

Annak ellenére, hogy a Scandia-terv nem bizonyult túl sikeresnek, *volt néhány pozitív eredménye.* Az általános könyvtárak ragaszkodtak kisebb szakterületeikhez, a szakkönyvtárak számára a terv bizonyos fajta védelem szerepét töltötte be a nem kívánt anyagokkal szemben, amelyekkel sok könyvtár túl van terhelve. A terv eredményeként a skandináv könyvtárak közötti együttműködés nagymértékben javult. Az új szerzeményekről készült katalóguscédulákat a könyvtárak egymás között kicserélték, és az időszaki kiadványokról nyomtatott katalógust kezdték kiadni.

A hatvanas években minden skandináv országban megvalósult a tudományos könyvtárak nemzeti tanácsa. A Skandináv Tudományos Könyvtárosok Egyesülete e tanácsok figyelmébe ajánlotta a Scandia-tervet. A hetvenes évek elején a nemzeti tanácsok közös munkabizottságot alakítottak a könyvtárak közötti együttműködés előmozdítására, s e bizottság operatív bizottságot hozott létre a Scandia-terv megvalósítására is. Az operatív csoport, amely másfél évvel ezelőtt egy új testület, a *Tudományos Könyvtárak és Tudományos Tájékoztatás Skandináv Tanácsa (Nordic Council for Scientific Information and Research Libraries = NORD-INFO)* keretében átszerveződött, fő feladatának tekintette a Scandia-